

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

ŠIRINOM I DUBINOM DO VISINE

ŠIRINOM FILOLOŠKE MISLI: Zbornik u čast Diani Stolac (ur. Borana Morić-Mohorovičić i Anastazija Vlastelić)

Hrvatska sveučilišna naklada – Sveučilište u Rijeci,
Filozofski fakultet, Zagreb – Rijeka, 2022.

Natuknice *Festschrift/festschrift* nema ni u jednome hrvatskom jednojezičnom rječniku iako je, preuzeta iz njemačke tradicije 17. stoljeća u značenju ‘publikacija posvećena respektabilnomu znanstveniku’, odavno prisutna u hrvatskoj filologiji. Ta svečarska knjiga pokazuje uredničku spremnost da se publikacija oblikuje onako kako slavljениk i zaslužuje – znanstveno relevantno i čitateljski uspješno. Zbornik radova naslovljen *Širinom filološke misli* posvećen profesorici Diani Stolac pokazuje kako uzoran *festschrift* treba izgledati.

U znanstvenoj se javnosti, osobito filološkoj, a napose kroatističkoj, ime sveučilišne profesorice Diane Stolac ponajprije vezuje za njezinu plodnosnu povijesnojezičnu i gramatikografsku zainteresiranost iz koje se razvila njezina upućenost u različite aspekte, pitanja i probleme jezikoslovne kroatistike. Stoga ne iznenađuje širok raspon tema zastupljenih u radovima *Zbornika*.

Znanstveni prilozi u Zborniku najvećim dijelom obrađuju mnoga područja iz znanstvenoga interesa profesorice Stolac. Širok je raspon tema dobrim polazištem abecednoga slijeda u razvrstavanju radova, čime se pokazala ne samo urednička domišljatost i praktičnost nego i izbjegavanje neprecizna razvrstavanja radova u okvir zadane discipline.

Već letimičan uvid u abecedni prikaz tekstova zbornika jasno naznačuje sadržajnu homogenost i heterogenost obrađenih tema. Od četrdeset i šest radova zastupljenih u zborniku gotovo se polovica radova odnosi na etimološke, staroslavenske, povijesnojezične i dijalektološke teme, primarnim temama u znanstvenome interesu profesorice Stolac, dok je druga polovica radova u Zborniku posvećena ponajprije standardološkim, leksikološkim, terminološkim, pragmalingvističkim, sociolingvističkim, ali i drugim temama promišljenim iz pera respe-

ktabilnih autora i izvrsnih poznavatelja svoje struke, a koje su u širem znanstvenom fokusu profesorice Stolar.

U Zborniku su dva rada posvećena etimološkim temama. Prva, iz pera akademika **Ranka Matasovića**, promišlja o etimologiji praslavenskoga pridjeva *pust* raspravljajući o do sada ponuđenim etimologijama i predlažući nova rješenja, dok **Petra Radošević** istražuje podrijetlo praslavenskoga fonema *h* iscrpno prikazavši pregled najčešćih slavističkih teorija o njegovu nastanku.

Probleme prevođenja starijih hrvatskih tekstova na hrvatski jezik propituju Jasna Vince, Sanja Zubčić i Ivana Eterović. Dok **Jasna Vince** upozorava na pogrešne prijevode i prijepise u *Trećoj knjizi o kraljevima* u hrvatskoglagoljskim brevijarima, **Sanja Zubčić** razmatra prijevodna i jezična rješenja *Zrcala Svestnoga Šimuna Kožičića Benje* s početka 13. stoljeća, a **Ivana Eterović** skreće pozornost na mjesto *Postile* Antuna Vramca među hrvatskim prijevodi- ma 16. stoljeća. Katekizamsku je literaturu u dopreporodno doba, s osobitim obzirom na katekizme tiskane u riječkoj tiskari obitelji Karletzky, sustavno i temeljito istražila **Sanja Holjevac**, dok se **Vesna Grahovac-Pražić** osvrnula na jezične razlike u dvama izdanjima homilij- skih tekstova Šime Starčevića (1850. i 1918.).

Veći je dio povijesnojezičnih tema u Zborniku posvećen povijesnim gramatičkim, a osobito povijesnim sintaktičkim temama, što je i razumljivo s obzirom na to da se svečarica ozbiljno i temeljito bavila upravo tom problematikom. U radu posvećenu drugom dijelu latinske gramatike Stjepana Marijanovića autorice **Dubravka Ivšić Majić** i **Martina Kramarić** upustile su se u Marijanovićev sintaktički opis jezika i njegov prinos povijesnoj sintaksi. **Sandra Jukić** usmjerila se proučavanju vrsta i položaja atributa u propovijedima s kraja 19. i početka 20. stoljeća, **Ljiljana Kolenić** daje pregled veznika u starim hrvatskim tekstovima od početaka pismenosti, **Ivana Lovrić Jović** razmatra oskudnost talijanizama u Appendijevu priručniku *Gramatika ilirskoga jezika* (1808). Dva su rada posvećena hrvatskomu gramatikografskom opisu s inojezičnim metajezikom, talijanskim i mađarskim, a jedan rad pravopisnim rješenjima. Gramatički opis imenica u gramatici Dragutina Parčića propitala je **Borana Morić-Mohorovičić**, dok se rad **Jadranke Mlikota** i **Ane Lehocki-Samardžić** usmjerio opisu gramatikografskih napora Jenőa Hallera s osobitim obzirom na ustroj, namjeru, normativni propis i opis te hrvatske gramatike na mađarskome metajeziku iz prve polovine 20. stoljeća. Grafijska rješenja u *Kraglskom Dalmatinu*,

prvim novinama administrativnoga karaktera na hrvatskome jeziku s početka 19. stoljeća, pokušale su usustaviti **Marijana Tomelić Ćurlin** i **Tanja Brešan Ančić**.

Hrvatske su dijalektološke teme propitane ne samo s tradicionalnoga nego i sa suvremenoga motrišta.

O kajkavskome književnom jeziku tridesetih godina 19. stoljeća obaviješteno piše **Bojana Schubert** usredotočivši se na filološku i kontrastivnu analizu prijevodnih tekstova s njemačkoga jezika za potrebe Vojne krajine i Kraljevine Ugarske.

Jezičnu razlikovnost humorističkih i politički obojenih tekstova *Ričkoga novog lista* od srpnja 1913. do srpnja 1914. sustavno je i pomno istražila **Silvana Vranić** uključivši u analizu i osvrt na riječku čakavštinu te osobitosti čakavskih ekavskih sjevernoistočnih istarskih govora

Raščlamba je dijalektalnih sintaktičkih osobitosti s osobitim obzirom na sintaktički sustav padeža temom istraživanja Ivane Nežić i Marine Marinković. **Ivana Nežić** istražila je sintaktički sustav labinskih govora zadržavajući se pritom na prikazu osnovnoga sintaktičkog ustroja i ne uspoređujući labinski govor s drugim izvornim govorima i standardnim jezikom. Sintaksu je padeža u jeziku rukopisa *Nikola Novaković: Staro Štefanje 1903. – 1904.* temeljito istražila **Marina Marinković** kako bi utvrdi-

la sintaktička obilježja jednoga mjesnog govora s početka 20. stoljeća čime je pridonijela razvoju svijesti o važnosti starijih tekstova u dijakronijskim dijalektološkim istraživanjima.

Na osobitosti je ličkih govora i njihovu zamršenu čakavsko-štokavsku isprepletenost, ali i na njihovu neistraženost, uputila **Mirjana Crnić Novosel** ističući pritom neistražene govore koje je potrebno zabilježiti, analizirati i valorizirati. Osobitosti je fonoloških i morfoloških značajka govora pet bračkih čakavskih naselja (Pučišća, Postira, Dol, Donji Humac, Ložišće) istražio **Filip Galović** pokazujući koje su se čakavske posebnosti u govoru mlađe populacije zadržale, a koje su se izgubile. Korisnost statističke analize na primjeru čakavskoga genitiva množine u splitskome vernakularu u tekstovima dvaju splitskih pisaca, Marka Uvodića Splićanina i Miljenka Smoje, istražila je **Dunja Jutronić**.

Osobitosti su hrvatskoga dijalektalnog pjesništva razmotrili Mario Kolar i Boris Kuzmić. Jezičnu polimorfnost suvremenoga hrvatskog dijalektalnog pjesništva propitao je **Mario Kolar** osvrćući se na značajke kajkavskoga pjesničkog opusa Zvonka Kovača i čakavskoga Milorada Stojevića. Jezik kajkavske pjesničke zbirke *Turopolska rapsodija* suvremene kajkavske pjesnikinje

Slavice Sarkotić sustavno je i podrobno opisao **Boris Kuzmić** analizirajući pritom i značajke suvremenoga donjovukojevačkoga govora, autoričina zavičajnog govora kojim je napisana *Rapsodija*.

Frazemske je dijalektalne značajke opisala **Lina Pliško** zadržavši se na konceptnoj analizi frazema s fitonimnom sastavnicom u govoru zaseoka Mrkoči u Istri pocrpljenoj iz rukopisnoga rječnika frazema Radoslava Runka.

Da su dijalektizimi, i čakavizmi, i kajkavizmi, i štokavizmi, važni u marketinškoj politici, upozorila je **Andrea Car Avdagić** propitujući njihovu uporabu na društvenim mrežama.

Dobar se dio Zbornika tiče **standardološke i gramatikološke** problematike, ponajprije morfoloških, rječotvornih i sintaktičkih pitanja. O zbirnim imenicama, tim predmetom neusuglašenih jezikoslovnih stajališta, temeljito i obaviješteno piše **Branka Tafra** uspoređujući stajališta jezikoslovaca i predloživši razredbu tih imenica na osnovi više kriterija. Na habitualne konstrukcije i načine izricanja habitualnosti u hrvatskome jeziku te važnoj ulozi glagolskoga vida pri izricanju habitualnosti pozornost skreću **Janeeke Kalsbeek i Radovan Lučić**. Raskorak između gramatike i uporabe prikazala je **Jadranka Gvozdanić** u članku o uporabi posvojnih zamje-

nica umjesto povratno-posvojne zamjenice u hrvatskome jeziku. Kako standardni jezik utječe na društveni ugled pojedinca i njegovo napredovanje u karijeri iz stavova bugarskih govornika obavještava nas **Krasimira Aleksovska** u svojem radu.

Za taj se tematski blok vezuje i istraživanje anaforičke referencije i upućeni osvrt na njezinu osobitu vrstu – *magareću anaforu* koju u okviru pitanja formalnoga prikaza kvantifikacije u prirodnim jezicima prikazuje **Irena Zovko Dinković**.

Leksikološke, semantičke, frazeološke, onomastičke i terminološke teme čine sljedeći, vrlo raznorodan i zanimljiv tematski blok. Velike se promjene u izvanjezičnoj zbilji u jeziku redovito zrcale u neologizmima. Stoga **Željka Macan** predlaže neološka semantička polja na temelju građe prikupljene iz mrežnih i tiskanih izvora pritom se osvrćući i na stupanj prilagodbe odabranih neologizama posuđenih iz drugih jezika, dok nas o novim riječima u hrvatskome jeziku iscrpno informiraju **Ana Mikić Čolić i Maja Glušac** u rječotvornoj analizi pandemijskih neologizama. Pandemijske su okolnosti potaknule i istraživanje **Jasmina Hodžića** u radu o homonimiji i homonimičnosti, odnosno o analizi strukture naslova vijesti u vrijeme pandemije koje proizvode homonimski konflikt. Frazeološku problematiku s osobi-

tim obzirom na frazeološke jedinice u suvremenom hrvatskom političkom diskursu propitao je **Domagoj Kostanjevac**, a onomastičku problematiku, sa zanimljivom temom o sinkronijskom modelu i oblikovanju literaronima i respektabilnim korpusom, predočio je **Pavol Odaloš**. Prilog hrvatskoj terminologiji i terminografiji iz pera **Marije Turk** jest iscrpna analiza pomorskoga nazivlja u trojezičniku Bogoslava Šuleka, s osobitim osvrtom na strukturu rječničkoga članka koji sadržava kolokacije u kojima je natuknica nosiva riječ kolokacije.

Pragmalingvističke i sociolingvističke teme te jezična politika i dvojezičnost čine sljedeći zajednički tematski blok. Povijesni reklamni diskurs temom je rada **Anastazije Vlastelić** o reklamama i oglasima u *Hrvatskom radničkom glasu* kojim se nastoje utvrditi jezične strategije za iskazivanje političkih stavova toga doba. Da je uljudno ili uvijeno govorenje o temama koje nam izazivaju nelagodu itekako izvrsno rasadište jezične kreativnosti, pokazala je **Cecilija Jurčić Katunar** u svojem radu o tabuima, eufemizmima i disfemizmima te o autocenzuri koja rezultira dinamikom raspoloživih mehanizama jezičnih mijena. Cenzurom, ali ne autocenzurom, nego društveno-političkom cenzurom, bave se u svojem radu **Maja Ćutić Gorup** i **Saša Potočnjak** u analizi

dviju inačica oproštajnoga pisma Frana Krste Frankopana upućena supruzi dan prije smaknuća. Autorice ukazuju na sadržajne i poetičko-retoričke inačice uvjetovane cenzurom i uredničkim konsenzusom.

Uredničke jezične politike, ali na jednome drugom korpusu, hrvatskim filološkim časopisima, temeljito su istražile **Blaženka Martinović i Mihaela Matešić** analizirajući upute za autore i predloživši kao metodološki okvir mjerenje zastupljenosti značajka tzv. visokoga i niskoga varijeteta hrvatskoga standardnog jezika na sintaktičkoj i morfosintaktičkoj razini. Osiguravanje uvjeta za provedbu redovitoga institucijskog obrazovanja u izvanrednim okolnostima, poput rata i pandemije, potaknulo je **Nives Bogdan i Josipa Lasića** da propitaju sociolingvistički i metodički aspekt *Početnice* iz 1944. nastale za potrebe početne nastave čitanja i pisanja na materinskome jeziku u zbjegu Dalmatinaca u El Shattu.

Materinski jezik može se zaboraviti, izgubiti i ponovo naučiti, a upravo o tome zaboravljenom i ponovno usvojenom u jezičnoj biografiji Petra Preradovića doznajemo od **Kristiana Novaka** u analizi privatne Preradovićeve korespondencije i autobiografskih zapisa na njemačkom i hrvatskom jeziku. Dvojezičnost i prebacivanje kodova temom su rada **Jima Hlavača** o leksičkim transferi-

ma i njihovim semantičkim značajkama te o njihovu odnosu prema leksemima u jeziku primaocu i to na temelju korpusa snimljenih govora s primjerima prebacivanja kodova. Temama izvornojezičnosti i inojezičnosti može se priključiti i razmatranje **Biljane Stojanovske** o lektoratu za makedonski jezik na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Rijeci iz kojega doznajemo okolnosti rada lektorata od njegova osnutka do danas. Istraživanju jezične raznolikosti i razvoja pridonose svakako i univerzalne jezične pojave, od kojih su kromatski nazivi među najistaknutijima. Kako boje u svojim epovima nazivaju hrvatski latinisti, istražio je **Šime Demo**. Prikaz ovoga dijela zbornika zaokružujemo tekstem o znanstvenoj fantastici kao antipedagogiji iz pera **Ante Jerića** koji je interpretirajući seriju *Siročad*, pokušao odgovoriti na to pitanje.

Za nastanak su svečarskoga zbornika posvećena profesorici Diani Stolac podjednako zaslužni autori koji su tekstove napisali, urednice koje su tekstove složile, recenzenti koji su propitali kakvoću radova, recenzenti koji su propitali važnost zbornika i konačno izdavač koji je

zbornik prepoznao kao ozbiljnu znanstvenu publikaciju. Valja primijetiti da autori pri pisanju svojih tekstova nisu razmišljali o bodovima u znanstvenome napredovanju, nego o posveti svojega teksta renomiranoj znanstvenici, izvršnoj kolegici, predanoj mentorici i dragoj prijateljici. Može se reći da su autori ustrajali propitati teme kojima se bavila profesorica Stolac ili ih se u svojem radu barem dotaknula. I može se reći da su autori radova to učinili uspješno i dobro, a povrhu svega nadahnuto svečaričinim opusom. Osobite pohvale i čestitke valja uputiti na adrese Anastazije Vlastelić i Borane Morić-Mohorovičić, urednicā Zbornika i mentorčadi profesorice Stolac jer su stresan, naporan i nezahvalan posao uređivanja publikacije odradile upravo besprijekorno i pobrinule se da zbornik izgleda upravo onako kako treba izgledati svečarska publikacija.

Profesorica Diana Stolac u kroatističku je misao zahvatila široko, vidjela duboko i dosegla visoko. Širinu, dubinu i visinu njezina znanstvenoga, nastavnoga i stručnoga djelovanja pokazuju radovi objavljeni u ovoj zborniku, a u to će se jamačno uvjeriti zainteresirani čitatelji.

Bernardina Petrović